

Newsletter

ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Περιεχόμενα

Editorial

Εκπαίδευση εκπαιδευτών -
Εγχειρίδιο εκπαιδευτών ενηλίκων

I. Βασικές αρχές εκπαίδευσης
ενηλίκων

II. Κριτική προσέγγιση εκπαίδευσης
ενηλίκων

III. Σχεδιασμός διδακτικών ενοτήτων

IV. Παραδείγματα ενεργητικών
εκπαιδευτικών τεχνικών

Editorial

Ιωάννης Βαρδακασάνης
Πρόεδρος Ε.Σ.Α.ΜεΑ.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενδυνάμωσης των αιρετών στελεχών του αναπηρικού κινήματος, που υλοποιεί η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.), αποσκοπεί στην εκπαίδευση σε θέματα σχεδιασμού πολιτικής για την αναπηρία. Στο πλαίσιο αυτό, το αναπηρικό κίνημα μέσω της υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος στοχεύει:

- Σε ατομικό επίπεδο, να δημιουργήσει ένα υποστηρικτικό πλαίσιο ώστε τα άτομα με αναπηρία να συνειδητοποιήσουν τους περιορισμούς που επιβάλλουν οι παραδοσιακές παραδοχές στην προσωπική τους ανάπτυξη, στην αυτονομία και στον αυτοπροσδιορισμό τους, και συνεπώς να προχωρήσουν στην αναθεώρηση και στον μετασχηματισμό τους.
- Σε συλλογικό επίπεδο, να ενδυναμώσει τα στελέχη του αναπηρικού κινήματος ώστε να διεκδικήσουν με συστηματικό τρόπο τα δικαιώματά τους (για ίση μεταχείριση, για πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά, για προσβασιμότητα σε υποδομές, υπηρεσίες και αγαθά, κ.λπ.), με στόχο τη διασφάλιση της πλήρους και ισότιμης κοινωνικής ένταξης.

Το παρόν συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους στο πλαίσιο της πράξης «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ – Α.Π. 7, Α.Π.8, Α.Π.9» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση».

Η Ε.Σ.Α.μεΑ. έχει εκπονήσει εγχειρίδιο εκπαιδευτή και επίσης έχει προγραμματίσει σεμινάριο εκπαίδευσης εκπαιδευτών, δεδομένου ότι οι εκπαιδευτές είναι οι άνθρωποι που θα κληθούν, με σεβασμό στις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων, να παρακινήσουν τους εκπαιδευόμενους να επεξεργαστούν τις γνώσεις και τις εμπειρίες που διαθέτουν από την αναπηρία και να δραστηριοποιηθούν προκειμένου, ως εκπρόσωποι των ατόμων με αναπηρία, να παρέμβουν στη διαμόρφωση της νέας δικαιωματικής πολιτικής σε όλα τα επίπεδα διοίκησης της χώρας (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό).

Πιστεύουμε ότι το εγχειρίδιο εκπαιδευτή θα υποστηρίξει τους εκπαιδευτές να εργαστούν και να δώσουν σάρκα και οστά στο αίτημα των ατόμων με αναπηρία για κοινωνική αλλαγή και ισότιμη συμμετοχή σε όλους τους τομείς.

Καλή ανάγνωση.

Εκπαίδευση εκπαιδευτών - Εγχειρίδιο εκπαιδευτών ενηλίκων

Στο πλαίσιο της Πράξης «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ – Α.Π. 7, Α.Π.8, Α.Π.9» του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», Υποέργο 1 «Εκπαιδευτικά Προγράμματα Δια Βίου Μάθησης για ΑμεΑ», υλοποιείται η Δράση 1 «Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Αιρετών Στελεχών και Εργαζομένων του Αναπηρικού Κινήματος στον Σχεδιασμό Πολιτικής για Θέματα Αναπηρίας».

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Επιμέλεια - Επεξεργασία:

Ανθή Χατζηπέτρου

Αρχισυνταξία:

Τάνια Κατσάνη

Έκδοση:

Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία

Κεντρικά Γραφεία:

Ελ. Βενιζέλου 236, Τ.Κ. 163 41, Ηλιούπολη

T: (+30) 210 9949837

e-mail: esaea@otenet.gr

<http://www.esaea.gr>

Σχεδιασμός - Παραγωγή:

Team Work Communication LTD

Λ. Συγγρού 229, Τ.Κ. 171 21, Ν. Σμύρνη

T: (+30) 210 3303556-7

e-mail: info@twc.gr

<http://www.twc.gr>

Στο πλαίσιο της εν λόγω εκπαιδευτικής δράσης, θα πραγματοποιηθεί εκπαίδευση των εκπαιδευτών στις 18-19 Ιανουαρίου 2014 στη Θεσσαλονίκη και στις 25-26 Ιανουαρίου 2014 στην Αθήνα. Για τις ανάγκες της εκπαίδευσης των εκπαιδευτών, εκπονήθηκε σχετικό εγχειρίδιο με τίτλο «ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ», το οποίο παρουσιάζεται στο παρόν newsletter.

Το συγκεκριμένο “ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ” αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια:

I. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό του εγχειριδίου, αναφέρονται οι βασικές έννοιες, αρχές και ιδιαιτερότητες του επιστημονικού πεδίου της εκπαίδευσης ενηλίκων:

Η έννοια της μάθησης

Σύμφωνα με την παραδοσιακή θεωρητική προσέγγιση, η μάθηση θεωρείται ως σταθερή αλλαγή στο σύστημα γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών του ανθρώπου, η οποία προκαλείται από εξωτερικά ερεθίσματα. Σύμφωνα με τη σύγχρονη προσέγγιση της μάθησης, την οποία ασπάζονται και σημαντικοί μελετητές της εκπαίδευσης ενηλίκων, όπως οι Dewey, Mezirow, Freire, Jarvis κ.ά., η μάθηση είναι μια συνεχής διεργασία, η οποία έχει ως βασικό σημείο αναφοράς την επεξεργασία των εμπειριών και εμπεριέχει την αλληλεπίδραση του ατόμου με το κοινωνικό περιβάλλον (Κόκκος, 2005, σ.24). Στον Πίνακα 1 απεικονίζονται το παραδοσιακό και το σύγχρονο μοντέλο μάθησης και τα βασικά πεδία διαφοροποίησής τους.

Πίνακας 1: Σχηματική αντιπαραβολή παραδοσιακού και σύγχρονου μοντέλου μάθησης

Παραδοσιακό μοντέλο μάθησης / εισροή δεδομένων	Σύγχρονο μοντέλο μάθησης / δράση
Παθητική μάθηση	Δυναμική μάθηση
Απόκτηση έξωθεν	Αναζήτηση
Συμπλήρωση ελλείμματος	Επιδίωξη ικανοποίησης
Αντίδραση σε εξωτερικά ερεθίσματα	Πηγή είναι η εσωτερική παρόρμηση
Λέξεις – κλειδιά: «παρέχω, μεταδίδω»	Λέξεις – κλειδιά: «ανακαλύπτω, δημιουργώ»
Μεταφορά γνώσεων	Αντιμέτωπιση προβλημάτων
Υπάρχει ανάγκη εκπαιδευτή	Αυτομόρφωση

Rogers, A. (1999), Η Εκπαίδευση Ενηλίκων, Αθήνα, Μεταίχιμο (σ.114).

Χαρακτηριστικά ενήλικων εκπαιδευόμενων

Πολλοί θεωρητικοί (Rogers, Knowles, Courau) έχουν ασχοληθεί με τη διαφοροποίηση του τρόπου μάθησης των ενηλίκων σε σχέση με τον τρόπο μάθησης των παιδιών. Η διαφοροποίηση αυτή οφείλεται σε ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αφορούν την πλειονότητα των ενηλίκων εκπαιδευόμενων. Τα χαρακτηριστικά αυτά, σύμφωνα με τον Rogers (1999, σ. 92-108), είναι:

- α. Οι συμμετέχοντες είναι εξ ορισμού ενήλικοι.
- β. Βρίσκονται σε εξελισσόμενη διεργασία ανάπτυξης.
- γ. Φέρνουν μαζί τους ένα σύνολο εμπειριών και αξιών.
- δ. Έρχονται στην εκπαίδευση με δεδομένες προθέσεις.
- ε. Έρχονται με προσδοκίες όσον αφορά τη μαθησιακή διεργασία.
- στ. Έχουν ανταγωνιστικά ενδιαφέροντα.
- ζ. Έχουν διαμορφώσει ήδη τα δικά τους μοντέλα μάθησης.

Προϋποθέσεις μάθησης

Λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων, οι βασικές προϋποθέσεις για να είναι αποτελεσματική η μάθηση των ενηλίκων (Κόκκος, 2005, σ.109-115), είναι οι ακόλουθες:

- i. Η εκπαίδευση να έχει εθελοντικό χαρακτήρα.
- ii. Να αποσαφηνίζονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι.
- iii. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα να είναι καλά οργανωμένο σε όλα τα επίπεδα.
- iv. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα να έχει άμεση σχέση με τις ανάγκες και τις εμπειρίες των εκπαιδευομένων
- v. Να λαμβάνονται υπόψη οι προτιμώμενοι τρόποι μάθησης.
- vi. Να ενθαρρύνεται σταδιακά η ενεργητική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- vii. Να διερευνώνται τα εμπόδια στη μάθηση που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευόμενοι, καθώς και οι τρόποι για την υπέρβασή τους.

Εμπόδια για τα άτομα με αναπηρία - Τρόποι υπέρβασης

Εξειδικεύοντας την τελευταία (vii) προϋπόθεση στην περίπτωση των ατόμων με αναπηρία, τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν μπορεί να είναι (Χριστοφή, 2013, σ. 77):

A) Εμπόδια σε σχέση με την κατηγορία αναπηρίας:

- Τα άτομα με κινητικές αναπηρίες αντιμετωπίζουν δυσκολίες κυρίως με τη μετακίνηση και τη χρήση συσκευών, εξοπλισμών και βοηθημάτων.
- Τα άτομα με προβλήματα όρασης αντιμετωπίζουν δυσκολίες κυρίως με την ενημέρωση, την επικοινωνία, με τον προσανατολισμό τους στον χώρο αλλά και τη χρήση συσκευών, εξοπλισμών και βοηθημάτων που δεν είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες τους.
- Τα άτομα με προβλήματα ακοής αντιμετωπίζουν δυσκολίες με την ενημέρωση και την επικοινωνία, καθώς και με τη χρήση συσκευών, εξοπλισμών και βοηθημάτων που δεν είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες τους.
- Άτομα με ψυχικές ή νοητικές αναπηρίες συχνά απαιτούν εξειδικευμένους τρόπους εξυπηρέτησης.

B) Κοινωνικά εμπόδια:

- Αφορούν σε στερεότυπα/παραδοχές σχετικά με τις ικανότητες των ατόμων με αναπηρία.

Γ) Περιβαλλοντικά εμπόδια:

- Φυσικά εμπόδια, που αναφέρονται σε αντικείμενα που ενσωματώνονται στο περιβάλλον (πόρτες, παράθυρα, ανελκυστήρες, έπιπλα, εξοπλισμό χώρων υγιεινής, τηλέφωνα και εξοπλισμό για χρήση κοινού κ.λπ.), τα οποία είτε μπορεί να είναι τοποθετημένα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εμποδίζουν την κίνηση ατόμων με αναπηρία, είτε να είναι τοποθετημένα έτσι ώστε άτομα π.χ. σε αμαξίδιο να μην έχουν πρόσβαση σε αυτά, είτε να έχουν απαγορευτικές διαστάσεις, είτε να μην είναι εύκολα διακριτά κ.λπ.
- Αρχιτεκτονικά εμπόδια, που αναφέρονται στον σχεδιασμό των κτιρίων, των χώρων γύρω από τα κτίρια, το σχήμα των χώρων, τις διαστάσεις, την ποιότητα των υλικών, τη δυνατότητα διαφυγής σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, κ.λπ.
- Εμπόδια στην πληροφόρηση και την επικοινωνία, που αναφέρονται στη δυσκολία των ατόμων με αναπηρία να λάβουν πληροφόρηση ή να επικοινωνήσουν με τρόπο εύκολα αντιληπτό από αυτά.
- Τεχνολογικά εμπόδια, που αναφέρονται σε βοηθήματα όπως υπολογιστές και τα μέρη αυτών (πληκτρολόγιο, λογισμικό κ.λπ.), τηλέφωνα, τεχνολογίες (διαδίκτυο κ.λπ.).
- Εμπόδια λόγω πολιτικών/διαδικασιών, που αναφέρονται σε κανονισμούς, πρωτόκολλα, πρακτικές και πολιτικές που αποκλείουν τα άτομα με αναπηρία (σε τρόπο διεξαγωγής εξετάσεων, σε ανακοινώσεις υλοποίησης προγραμμάτων, σε συνεντεύξεις, σε πολιτικές ωραρίου εκπαίδευσης, κ.λπ.).

Τρόποι υπέρβασης των κοινωνικών εμποδίων από τα εκπαιδευτικά προγράμματα

Η εκπαίδευση των εκπαιδευτών στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά των απόρων με αναπηρία, συνιστά βασική προϋπόθεση για τον μετασχηματισμό πιθανών εσφαλμένων παραδοχών τους για την αναπηρία.

Τρόποι υπέρβασης των περιβαλλοντικών εμποδίων ανά κατηγορία αναπηρίας από τα εκπαιδευτικά προγράμματα

Η ικανοποίηση των απαιτήσεων προσβασιμότητας συνιστά εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για την υπέρβαση των περιβαλλοντικών εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία. Τόσο οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων που τα σχεδιάζουν όσο και οι εκπαιδευτές, πρέπει να διασφαλίζουν την προσβασιμότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που αφορά σε:

Υποδομές

Προσβάσιμοι χώροι υλοποίησης των σεμιναρίων (κτίριο, αίθουσες, χώροι υγιεινής, κ.λπ.).
Προσβάσιμα μεταφορικά μέσα.

Εξοπλισμός

Κατάλληλος εξοπλισμός αίθουσας (τραπεζοκαθίσματα, έδρα, πίνακας κ.λπ.). Επιπρόσθετος τεχνικός εξοπλισμός / υποστηρικτική τεχνολογία (συσκευές, λογισμικό).
Ιστοσελίδες που να συμμορφώνονται με τις Οδηγίες για την Προσβασιμότητα του Περιεχομένου του Ιστού (WCAG 2.0) σε επίπεδο «AAA».

Εκπαιδευτικό υλικό

Υλικό σε προσβάσιμες μορφές (DVD με υπότιτλους και νοηματική γλώσσα, CD ηχητικό, Braille, Easy-to-read κ.λπ.). Παρουσιάσεις (γλώσσα, γραμματοσειρά, μέγεθος γραμματοσειράς, κοντράστ, σχήματα/γραφήματα/πίνακες, κ.λπ.).

Υπηρεσίες

Εκπαιδευτές
«Ζωντανή» βοήθεια (π.χ. συνοδοί).
Διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα.

Διαδικασίες

Παροχή ενημέρωσης σε εναλλακτική μορφή σχετικά με την υλοποίηση των προγραμμάτων, πιθανές προσαρμογές στο πρόγραμμα κ.λπ.
Προσαρμογή ωρολογίου προγράμματος στις ανάγκες της ομάδας στόχου (διάρκεια προγράμματος, διαλείμματα κ.λπ.).
Προσαρμογή των διαδικασιών αξιολόγησης στις ανάγκες της ομάδας στόχου.

Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων

Ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι να ενδυναμώσει την ικανότητα της κριτικής συνειδητοποίησης των εκπαιδευομένων. Η

απελευθέρωση από τις κυρίαρχες επιταγές, ισχύει ιδιαίτερα στην περίπτωση της εκπαίδευσης ενηλίκων «κοινωνικού σκοπού», που προσβλέπει στην πρόοδο της κοινωνίας προς μια πιο ισότιμη μορφή, μέσα από τη δημοκρατική διαδικασία του διαλόγου και της κριτικής ανάλυσης στην παραγωγή της γνώσης.

Σύμφωνα με τον Mezirow (2007), ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι να υποστηρίξει τους εκπαιδευόμενους στη διερεύνηση των δυσλειτουργικών παραδοχών, των πρακτικών και των πεποιθήσεών τους, καθώς και στην κατανόηση της εμπειρίας τους μέσα από διαφορετικές οπτικές πλευρές. Παρομοίως, ο Freire (2006) θεωρεί ότι ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι να υποστηρίξει τους εκπαιδευόμενους στο να αποκτούν επίγνωση των κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών συνθηκών που καθορίζουν τη ζωή τους και να διαμορφώνουν νέες αντιλήψεις που να συνάδουν με τα ζωτικά τους συμφέροντα.

Τόσο για τον Freire όσο και για τον Mezirow, ο ρόλος του εκπαιδευτή είναι να προωθήσει τον διάλογο και τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων σε αυτόν, και να αποφύγει τον δογματισμό. Επομένως, το περιβάλλον της μάθησης πρέπει να προωθή τη δημοκρατία στις σχέσεις εκπαιδευομένων - εκπαιδευτή. Βέβαια, ο εκπαιδευτής ενηλίκων, προκειμένου να ανταποκριθεί στον ρόλο του, είναι σημαντικό να βρίσκεται ο ίδιος σε μία διεργασία αυτογνωσίας και θετικής αλλαγής. Ειδικά, στην περίπτωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων κοινοτικής ανάπτυξης, συνδικαλιστικής εκπαίδευσης, λαϊκής επιμόρφωσης ή εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιούνται από κοινωνικά κινήματα, ο Mezirow αναφέρει ότι οι εκπαιδευτές ενηλίκων θα πρέπει να αισθάνονται αλληλέγγυοι προς τους στόχους των κινήματων αυτών.

Όσον αφορά τη συσχέτιση της εκπαίδευσης ενηλίκων με την κοινωνική δράση, τίθεται το ζήτημα κατά πόσο ο εκπαιδευτής θα πρέπει ή όχι να προσανατολίσει τους εκπαιδευόμενους προς συγκεκριμένες μορφές δράσης.

Ο Mezirow, αποδίδοντας έμφαση στην ατομική διάσταση του μετασχηματισμού θεώρησης, αποσυνδέει τη μετασχηματίζουσα μάθηση από τη συλλογική πολιτική και κοινωνική δράση. Ο Mezirow - αν και δεν αποκλείει ότι κάτω από προϋποθέσεις ενδέχεται να προκύψουν δράσεις για κοινωνική αλλαγή - πιστεύει ότι οι εκπαιδευτές δεν πρέπει να κατευθύνουν τους εκπαιδευόμενους προς κάποια συγκεκριμένη δράση, αλλά να τους αφήνουν να επιλέξουν ελεύθερα μέσα από ένα ευρύτερο φάσμα επιλογών (Mezirow, 2007).

Ο Freire δίνει έμφαση στη συλλογική δράση για την κοινωνική αλλαγή. Πιστεύει ότι για τον μετασχηματισμό των συνειδήσεων δεν αρκεί η θεωρία και η εκπαιδευτική πρακτική, αλλά χρειάζεται και πολιτική δράση για την κοινωνική αλλαγή μέσα από την οποία βαθαίνει και ολοκληρώνεται η συνειδητοποίηση του εκπαιδευομένου. Για τον Freire ο εκπαιδευτής μαζί με τους εκπαιδευόμενους, στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, πρέπει να αναζητήσει μορφές

πολιτικής δράσης που θα μπορούσαν να αναλάβουν ώστε να αντιδράσουν στους καταπιεστικούς μηχανισμούς.

Όσον αφορά το ηθικό δικαίωμα του εκπαιδευτή να αλλάξει έναν άνθρωπο, οι Freire και Shor (2008, σελ 246-247) ασκούν κριτική στην ιδεολογία του «ουδέτερου» διδάσκοντα στο όνομα του σεβασμού των εκπαιδευομένων, υποστηρίζοντας ότι στην απελευθερωτική προοπτική ο διδάσκων έχει όχι μόνο το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση να αμφισβητήσει την καθεστηκυία τάξη, ειδικά σε θέματα κυριαρχίας που σχετίζονται με το φύλο, τη φυλή, την κοινωνική τάξη - θα προσθέταμε και την αναπηρία - χωρίς αυτό να σημαίνει επιβολή της θέσης του στους εκπαιδευόμενους.

Ο Mezirow (όπως αναφέρεται στους Κουλαουζίδης, Ανδριτσάκου, 2007), αναφέρει ότι η απόφαση για μετασχηματισμό ανήκει στον ίδιο τον εκπαιδευόμενο. ο εκπαιδευτής, απλώς, τού παρέχει τα εργαλεία προκειμένου να λάβει μία απόφαση πιο ωφέλιμη για τους ίδιους. Εκκινώντας από τη θέση αυτή του Mezirow περί ηθικού δικαιώματος των εκπαιδευτών ενηλίκων, μπορεί να διατυπωθεί η άποψη ότι ο εκπαιδευτής δεν συμβάλλει απλώς στην απόκτηση νέων ιδεών από τους εκπαιδευόμενους, αλλά και στη συνειδητοποίηση του κατά πόσο ταυτίζονται άκριτα με ένα σύνολο ιδεών από εξωτερικές πηγές.

Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες

Εάν λάβουμε υπόψη το έργο και τη θεωρία του Paolo Freire και τις θέσεις του Tom Lovett και της Jane Thompson, σημαντικών εκπαιδευτών ενηλίκων οι οποίοι εργάστηκαν κυρίως με κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, χρειάζεται να αναγνωρίσουμε ότι οι εκπαιδευτές ενηλίκων οφείλουν να προωθούν την ιδέα για ισότιμη ένταξη των ομάδων αυτών στην κοινωνία.

Αναντίρρητα, οι εκπαιδευτές ενηλίκων στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες (άτομα με αναπηρία, μετανάστες, φυλακισμένοι κ.ά.) έχουν να αντιμετωπίσουν και μία σειρά από άλλα σημαντικά ζητήματα που αφορούν την αλληλεπίδρασή τους με τους εκπαιδευόμενους (ΙΔΕΚΕ, 2010). Σε αυτά περιλαμβάνονται:

- τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις,
- οι αρνητικές εμπειρίες των εκπαιδευομένων,
- οι σημαντικές διαφορές στην κουλτούρα εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων (ιδιαίτερα σε ομάδες μεταναστών),
- οι αυξημένες δυσκολίες των εκπαιδευτών στη διαχείριση των συγκρούσεων (ιδιαίτερα σε ομάδες που βιώνουν την απομόνωση και τον εγκλεισμό),
- η μεγαλύτερη ανάγκη για οριοθέτηση του ρόλου του εκπαιδευτή ενηλίκων,
- καθώς και η έλλειψη εκπαίδευσης των εκπαιδευτών ενηλίκων σε ιδιαίτερα ζητήματα που αφορούν ορισμένες, εάν όχι όλες, τις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες.

Ο εκπαιδευτής ενηλίκων στην περίπτωση των ευπαθών ομάδων και ειδικά στην περίπτωση των ατόμων με αναπηρία, καλείται να αντιμετωπίσει ορισμένες βασικές προκλήσεις:

i. Να γνωρίσει το προφίλ της ομάδας με την οποία συνεργάζεται και να διαγνώσει τις ιδιαίτερες ανάγκες της για εκπαίδευση.

Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να ζητούν από τον φορέα υλοποίησης στοιχεία σχετικά με τις κατηγορίες αναπηρίας στην οποίες ανήκουν οι εκπαιδευόμενοι τους, ώστε να προσαρμόσουν την εκπαιδευτική διαδικασία στις ανάγκες τους, τηρώντας εχεμύθεια και διαφυλάσσοντας το απόρρητο ευαίσθητων δεδομένων και πληροφοριών. Επίσης, θα πρέπει να δίνεται στους εκπαιδευόμενους με αναπηρία η ευκαιρία να συζητήσουν κάθε ειδική ανάγκη τους.

Ενώ δίνεται μεγάλη προσοχή στα μοναδικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων με αναπηρία, είναι επίσης εξίσου σημαντικό να θυμόμαστε ότι οι εκπαιδευόμενοι με αναπηρία έχουν τις ίδιες βασικές ανάγκες και επιθυμίες με τους εκπαιδευόμενους χωρίς αναπηρία. Αισθάνονται δηλαδή την ίδια ανάγκη για πρόκληση, αποδοχή και επιτυχία. Δεν θέλουν να αντιμετωπίζονται στερεοτυπικά ή ειδικά επειδή έχουν κάποια αναπηρία.

ii. Να αναδειξεί τις διαφορετικές και ενδεχομένως αρνητικές εμπειρίες της ομάδας.

Η ανάδειξη των αρνητικών εμπειριών, όχι σε ατομικό αλλά σε συλλογικό επίπεδο, και η προσπάθεια να συζητήσουν γι' αυτές είναι δυνατόν να αξιοποιηθεί ως μέσο: α) για την αναγνώριση των κοινών αναγκών των εκπαιδευόμενων και β) για να αναδυθούν οι προκλήσεις και οι δυσκολίες τις οποίες αντιμετωπίζουν συλλογικά οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι με αναπηρία.

iii. Να εισαγάγει σταδιακά εργαλεία και τεχνικές τα οποία φαίνονται «ξένα» στην ομάδα.

Τα άτομα με αναπηρία έχουν διαμορφώσει τα δικά τους μοντέλα μάθησης, τα οποία, ενδεχομένως, να προέρχονται από περιορισμένες εκπαιδευτικές εμπειρίες ή και από εμπειρίες από ειδικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Οι συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές μπορεί να ξενίσουν τους εκπαιδευόμενους, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να τις χειριστούν και να ανταποκριθούν σε αυτές.

Οι εκπαιδευόμενοι να ενθαρρυνθούν σταδιακά τους να εργαστούν σε ζευγάρια ή μικρές ομάδες. Είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος διαχείρισης μιας τάξης με εκπαιδευόμενους με διαφορετικές αναπηρίες. Οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους για υποστήριξη ή για ενίσχυση όσων έχουν διδαχθεί.

iv. Να δημιουργήσει κλίμα συνεργασίας, ασφάλειας και εμπιστοσύνης στην ομάδα.

Το κλίμα συνεργασίας, ασφάλειας και εμπιστοσύνης μπορεί να επιτευχθεί όταν το πρόγραμμα αντιμετωπίζει τις πραγματικές ανάγκες των εκπαιδευόμενων. Συνεπώς, ο εκπαιδευτής ενηλίκων χρειάζεται: α) να αναγνωρίσει τις γνωστικές ελλείψεις των εκπαιδευόμενων, β) να προσαρμόσει στο μέτρο που είναι εφικτό την ύλη του προγράμματος ώστε να ανταποκρίνεται σε πραγματικές ανάγκες και γ) να δημιουργήσει κλίμα συνεργασίας στην τάξη. Η δημιουργία κλίματος συνεργασίας στην πράξη σημαίνει ασφάλεια και εμπιστοσύνη προς το πρόσωπο του εκπαιδευτή και προς τους συν-εκπαιδευόμενους.

v. Να εκπαιδευτεί σε ζητήματα τα οποία σχετίζονται με τη δυναμική της ομάδας και τον τρόπο επίλυσης των συγκρούσεων που προκύπτουν σε αυτήν.

Οι εκπαιδευτές πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι η διεργασία της μάθησης στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες και ειδικά στα άτομα με αναπηρία επηρεάζεται περισσότερο απ' ό,τι στις άλλες ομάδες από προσωπικές παραδοχές, στερεότυπα και προκαταλήψεις. Μολονότι, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις μπορεί να μην εκδηλώνονται στη διάρκεια της εκπαίδευσης, ενδέχεται όμως να υποβόσκουν.

Η εκπαίδευση των εκπαιδευτών ενηλίκων, αναμφίβολα, συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση των αναγκών της ομάδας στόχου, των παραδοχών του εκπαιδευτή ενηλίκων σε σχέση με την ομάδα στόχο αλλά και των προσδοκιών τις οποίες έχει ο εκπαιδευτής ενηλίκων από τον ρόλο του, ιδιαίτερα όταν εκπαιδεύει κοινωνικά ευπαθείς ομάδες.

Ωστόσο, ο εκπαιδευτής ενηλίκων, ακόμη και εάν δεν έχει ιδιαίτερη εκπαίδευση στα παραπάνω θέματα, μπορεί και είναι σημαντικό να προωθή την ισοτιμία στις σχέσεις του με τους εκπαιδευόμενους, αντιμετωπίζοντάς τους όχι ως μία ειδική και ιδιαίτερη ομάδα, αλλά ως μία ομάδα η οποία διεκδικεί τα δικαιώματά της για ίση μεταχείριση.

II. ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό του εγχειριδίου αναφέρονται τα βασικά χαρακτηριστικά του προγράμματος με τίτλο «Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Αιρετών Στελεχών και Εργαζομένων του Αναπηρικού Κινήματος στον Σχεδιασμό Πολιτικής για Θέματα Αναπηρίας» και επίσης γίνεται αναφορά στην κριτική προσέγγιση της εκπαίδευσης ενηλίκων, θεωρώντας ότι αυτή η θεωρητική προσέγγιση είναι πιο κοντά στον σκοπό και τους στόχους του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος και γενικώς πιο κοντά σε αυτό που επιχειρεί να πετύχει το αναπηρικό κίνημα μέσω της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Η κριτική προσέγγιση της εκπαίδευσης ενηλίκων, βασίζεται στο θεμελιώδες έργο Άγγλων και Αμερικανών στοχαστών του 20ου αι. όπως οι Mansbridge A., Yeaxlee B., Tawney R.H., Lindeman E., στο έργο του Freire P. αλλά και άλλων σύγχρονων θεωρητικών. Για την κριτική προσέγγιση χρησιμοποιούνται και άλλοι όροι όπως λαϊκή επιμόρφωση, κοινοτική εκπαίδευση, ριζοσπαστική εκπαίδευση ενηλίκων, Φρεϊρική εκπαίδευση ενηλίκων, κριτική παιδαγωγική. Παρά τις μεταξύ τους διαφορές, ο κοινός παρονομαστής των διαφορετικών όρων είναι ότι η εκπαίδευση χρησιμοποιείται ως εργαλείο για τη συμμετοχή των ανθρώπων στον μετασχηματισμό των άδικων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνθηκών (Choules, 2007, σ.160).

Σύμφωνα με τον Freire (1977, σ. 61), σκοπός της εκπαίδευσης είναι ο συνδυασμός σκέψης και δράσης, δηλώνοντας ότι η εκπαίδευση είναι μια ανθρώπινη διεργασία και μάλιστα επαναστατική, επειδή το αποτέλεσμά της θα είναι αυθεντικοί άνθρωποι με την ικανότητα να αλλάξουν τον κόσμο και να τον εξανθρωπίσουν.

Η εκπαίδευση ενηλίκων αποκτά χαρακτηριστικά

οργανωμένης προσπάθειας, με σκοπό οι εκπαιδευόμενοι να αμφισβητήσουν ότι προηγουμένως εκλαμβάνουν ως δεδομένο και στη συνέχεια να ενεργήσουν πάνω στην πραγματικότητα για να την μετασχηματίσουν. Οι εκπαιδευόμενοι, όχι ως δέκτες αλλά ως υποκείμενα που αποκτούν τη γνώση, κατορθώνουν να αποκτήσουν βαθιά επίγνωση: α) τόσο για την κοινωνικό-πολιτισμική πραγματικότητα που διαμορφώνει τη ζωή τους, β) όσο και για την ικανότητά τους να διαμορφώσουν αυτήν την πραγματικότητα. Αυτού του είδους η εκπαίδευση δημιουργεί την προσδοκία ότι οι εκπαιδευόμενοι, από τη στιγμή που θα συνειδητοποιήσουν το «πρόβλημα» δεν θα παραμείνουν παθητικοί αλλά θα δράσουν πολιτικοκοινωνικά για την κοινωνική αλλαγή.

Η κριτική προσέγγιση της εκπαίδευσης ενηλίκων, ως αποτέλεσμα της επιστημολογίας της, είναι πιο συμμετοχική και πλουραλιστική. Ως εκ τούτου, θεωρούμε ότι είναι η παιδαγωγική προσέγγιση που ανταποκρίνεται περισσότερο αποτελεσματικά στα θέματα ενδυνάμωσης και συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία.

Το γεγονός ότι η κριτική προσέγγιση εστιάζει στην ανθρώπινη εμπειρία, εν προκειμένω στην εμπειρία της αναπηρίας και στον προβληματισμό πάνω σε αυτήν, δίνει στα άτομα με αναπηρία τη δυνατότητα του αυτο-προσδιορισμού και της συν-διαμόρφωσης της κοινωνικής κατάστασής τους. Επιπρόσθετα, μέσω του διαλόγου, μπορεί να φέρει σε επαφή άτομα με διαφορετικές αναπηρίες (κινητικές, αισθητηριακές, κ.ά.), δημιουργώντας δεσμούς αλληλεγγύης, όχι μόνο σε διαπροσωπικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο κοινότητας ατόμων με αναπηρία.

III. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Στο Κεφάλαιο αυτό του εγχειριδίου, ο εκπαιδευτής έχει τη δυνατότητα να μελετήσει έναν ενδεικτικό σχεδιασμό (σκοπός, στόχοι, διδακτικά υπο-θέματα) των δέκα διδακτικών ενότητων που αποτελούν τη διδακτέα ύλη του εκπαιδευτικού προγράμματος «Εκπαίδευση των Αιρετών Στελεχών και των

Εργαζομένων του Αναπηρικού Κινήματος στο Σχεδιασμό Πολιτικής για Θέματα Αναπηρίας».

Οι δέκα διδακτικές ενότητες του προγράμματος αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα:

A/A	Διδακτικές ενότητες	Διδακτικές ώρες (κατά προσέγγιση)
1.	ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΑΠΗΡΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ	10
2.	ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ	20
3.	ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	25
4.	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ / ΦΟΡΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ / ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ / ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ	10
5.	ΕΡΓΑΣΙΑ – ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	25
6.	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	25
7.	ΥΓΕΙΑ – ΠΡΟΝΟΙΑ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	25
8.	ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	25
9.	ΜΜΕ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	10
10.	ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ ΤΗ ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ / ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ	25
	ΣΥΝΟΛΟ	200

IV. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ

Επακόλουθο όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, και συγκεκριμένα των χαρακτηριστικών των ενηλίκων και των προϋποθέσεων αποτελεσματικής μάθησης, είναι ότι οι εκπαιδευτικές τεχνικές που επιλέγονται πρέπει να είναι εκείνες που προάγουν την αλληλεπίδραση, την ανταλλαγή εμπειριών, την ανακάλυψη της γνώσης, τη συλλογικότητα, τη συμμετοχή: συζητήσεις, ομαδικές εργασίες, πρακτικές εφαρμογές, εκπόνηση συλλογικών σχεδίων δράσης, εκπαίδευση μέσω τέχνης, παιχνίδια ρόλων, διασύνδεση

της μάθησης με πραγματικά προβλήματα κ.ά.

Στο Κεφάλαιο αυτό του εγχειριδίου, ο εκπαιδευτής έχει τη δυνατότητα να μελετήσει ενδεικτικά παραδείγματα ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών, ώστε να διευκολυνθεί να πετύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα μέσα από την ενεργοποίηση της συμμετοχής των εκπαιδευομένων, την αξιοποίηση των υφιστάμενων γνώσεών τους, την υποκίνηση της μεταξύ τους επικοινωνίας και τη σύνδεση θεωρίας και πράξης.

Το παρόν συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους στο πλαίσιο της πράξης «ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑ – Α.Π. 7, Α.Π.8, Α.Π.9» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση».